

AHİLİK DÜŞÜNCESİNİN İKTİSADİ HAYATA BAKIŞI VE KAPİTALİST SİSTEMLE KARŞILAŞTIRILMASI¹

DOI NO: 10.5578/jeas.66094

MEHMET KARAGÜL², MAHMUT MASCA³

ÖZET

Dünyanın müstesna varlığı olan insanın hayatiyetini güven ve refah içinde devam ettirebilmesi, büyük ölçüde iktisat olarak ifade ettiğimiz, kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirdiği üretimdeki başarısı ile tüketim ve paylaşımdaki hakkaniyete dayalı davranışlarına bağlıdır. Bu anlamda halen dünyanın ekseriyetinde alternatifsiz ekonomik bir sistem olarak uygulanmakta olan; hiçbir ahlaki kaygıyı gözetmeden kâr maksimizasyonu, sermaye birikimini tek gaye edinen Neo Liberal politikaları içeren kapitalist sistemle, dünyanın geneli için refah ve mutluluğu yakalamanın mümkün olmadığı açıkça görülmektedir. Buna karşılık temel ilkeleri İslami değerler olan Ahilik sisteminde; hem insanlığın genel refahı ve barışı adına, hem de çevreye karşı duyarlılık anlamında çok daha makul ilkelerin benimsendiğini görmek mümkündür. Bu çalışmada dünya barışının temini ve insanlığın genel refahının artırılması adına her iki sistemin mukayesesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, kapitalizm, liberalizm.

JEL Kodları: I29, P1, P19.

THE OUTLOOK OF AKHISM TO THE ECONOMIC LIFE AND ITS COMPARISON WITH CAPITALIST SYSTEM

ABSTRACT

The fact that human beings, the exceptional beings of the world, can maintain their vitality in trust and prosperity is depended on its success in production to meet its own needs, which is largely expressed as economics, and its justice-based behavior in consumption and sharing. In this sense, it is clearly not possible to realize the welfare and happiness of the world with the capitalistic system containing Neo-Liberal politics, which takes the sole purpose of capital accumulation by maximizing profits without any ethical anxiety. However, this capitalistic system is still being implemented as an economic system without an alternative in the majority of the World. On the other hand, in the Akhism whose the basic principles are the Islamic values, it is possible to see that much more reasonable principles are adopted both in the name of general welfare and peace of mankind, and also in the sense of sensitivity to the environment. In this work, both systems will be compared in order to promote the foundation of world peace and the general prosperity of humanity.

Keywords: Akhism, capitalism, liberalism.

JEL Codes: I29, P1, P19.

¹ Geliş Tarihi: 23.09.2017 - Kabul Tarihi: 19.11.2017.

² Prof.Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Burdur, mkaragul@mehmetakif.edu.tr

³ Prof.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Afyonkarahisar, mmasca@aku.edu.tr

GİRİŞ

Yaşadığımız bu dünya için insanın temel gayesinin, sahip olduğu değerler çerçevesinde; güven, huzur ve refah içinde bir hayat sürdürebilmesi olduğu muhakkaktır. Böyle bir hayat tarzının sürdürülebilmesinde, iktisadi faaliyetlerin önemli bir yeri olduğundan şüphe yoktur. Çünkü insanın gerek beden, gerekse ruhen sahip olduğu değerlerle varlığını sürdürebilmesi, ancak emeğiyle üretebildikleri ölçüsünde mümkündür. Gerçekte insan için alın terinden öte bir şey yoktur. Ayrıca akli ve zekâsıyla eşrefi mahlûkat olma şansına sahip olan insan, sahip olduğu bu yetilerini doğru bir biçimde kullanmak suretiyle, sahiplendiği değerler nispetinde de kıymet kazanmaktadır.

Bu manada milletlerin iktisadi hayatlarını ve sistemlerini sahip olduğu değerlerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Emperyalist Batı'nın türetip, serbest rekabet ve iktisadi serbestiyet gibi pozitif kavramlarla dünyaya dayattığı kapitalist iktisadi yaklaşım ile eşitlikçi söylemler türevi olan *sosyalist iktisadi* felsefenin her ikisinde de esasen emeğin ürünü olan servetin paylaşımı yerine, tam tersi güçlünün elinde biriktirmenin temel amaç edinildiği görülmektedir.

Her iki iktisadi sistem, birbirinin alternatifi gibi lanse edilse bile, aynı değerlerden beslendikleri için nihayetinde ortaya konan düşüncenin farklı olması mümkün değildir. Çünkü kapitalist sistem sermayenin, hep güçlüden yana olan özgürlükçü bir ortamda bireyde birikimini öngörürken, sosyalist sistem ise kontrolcü bir yapıyla bütün servetin devlet aygıtında toplanmasını öngörmektedir.

Ancak buna karşılık, bir dünya düzeni kurmayı hedefleyen, İslam inancının ürettiği kültürün, pratik hayatta başarıyla uygulanışına güzel bir örnek olan Ahilik Teşkilatı, öncelikle iyi bir insan modelini ve bundan müteşekkil olacak olan mükemmel bir toplumu hedeflemiştir. Bu seçkin düşüncenin hedeflediği model insanı; içinde yaşadığı toplumla uyumlu ve ona karşı sorumluluklarının bilincinde olan, dini ve dünyevi ilimlerle donanımlı, ahlaki konularda en ufak bir zafiyeti bulunmayan, faal bir hayat anlayışı ile sürekli üretken bir faaliyet içinde olan, bireyler olarak tanımlamak mümkündür.

Bir ahinin hiçbir şekilde sahip olmaması gereken ve aksinin ahilikten atılmasına yol açan kişisel ahlaki özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür: *İçki içmek, zina yapmak, münafıklık, dedikodu, iftira etmek, gururlanmak, merhametsizlik, kıskançlıkta bulunmak, kin beslemek, sözünde durmamak, yalan söylemek, emanete hıyanet etmek, başkasının ayıbını örtmemek, cimrilik, miskinlik ve adam öldürmek.*

Bugün yaşadığımız dünyada hayallerimizi dahi zorlayan böyle bir sosyal yapıyla Müslüman Türk Milleti'nin, sanki ikinci bir Asr-ı Saadet dönemi oluşturduğunu düşünebiliriz. Böylesi mükemmel insanların oluşturduğu Ahilik Teşkilatı'nın iktisadi hayat dâhil, ilgilendiği bütün konularda sadece çevresine faydalı olabilen insanın mutluluğu, huzuru ve refahı temel amaç edinilmiştir.

1. BUGÜN NEDEN AHİLİĞİ KONUŞUYORUZ?

Bugün ülkemizde Ahilik kültürü ve teşkilat yapısını konuşuyor olmak; sadece tarihi geçmişi anlamak, ya da atalarımızın geçmişte ne güzel işler yaptığını yâd edip, buradan kendimize pay çıkarmakla sınırlı olmamalıdır. Bunlardan çok daha önemlisi, "kıssadan hisse" düşüncesiyle bugün içinde yaşadığımız; iktisadi, siyasi, sosyal, eğitim, kültürel ve askeri alanlarda gün geçtikçe ağırlaşan sorunların çözümüne çare ararken Ahilik kültüründen nasıl faydalanabiliriz? Bunun arayışı içinde olunması gerektiği kanaatindeyiz.

Bu noktada sermaye birikimini temel hedef edinen ve hâlihazırda dünyaya hâkim olan kapitalist ekonomik sistem, söz konusu amacına şu an itibarıyla 'fazlasıyla ulaşmış' durumdadır. Çünkü merkezi İngiltere'de bulunan ve bir yardım kuruluşu olarak faaliyet gösteren Oxfam Grubu tarafından yapılan araştırmaya göre; Dünyada en zengin yüzde 1'lik kesimin serveti, 2009'da toplam servetin yüzde 44'ü iken, 2014'te yüzde 48'e yükselmiştir. Bu gayri insani gidişatın her geçen gün çok daha ağırlaşarak devam ettiği de bir gerçektir (Oxfam, 2016).

13. yy'dan 18. yy'a kadar Anadolu'da etkin olan ve Osmanlı Devleti'nin Anadolu'yla birlikte tüm Balkan ve Orta Doğu topraklarında hüküm sürmesinde; iktisadi yönden olduğu kadar, sosyal ve askeri yönden de büyük destek sağlayan Ahilik kültürü, bugünkü birçok sosyal ve iktisadi sorunun çözümünü içinde barındırmaktadır. Hâlihazırdaki meseleler bağlamında Ahilik sistemi; içinde yaşadığı toplumla uyumlu ve sorumluluk bilincine haiz olan, "veren el alan elden üstündür" düsturunu tam bir hayat felsefesi haline getiren, böylelikle alarak ya da gasp ederek, biriktirmeyi değil, verebilmeyi ve paylaşmayı medeniyet haline getiren, bireylerin oluşturduğu bir sosyal yapıyı ön görmektedir.

Tablo 1: Dünyadaki Gelir Dağılımı Adaletsizliği

	Dünya Nüfusunun %1'inin Toplam Servetten Aldığı Pay (%)			Dünya Nüfusunun %10'unun Toplam Servetten Aldığı Pay (%)		
	2000	2007	2014	2000	2007	2014
Rusya	53,1	50,5	66,2	77,1	75,4	84,8
Türkiye	38,1	42,9	54,3	66,7	70,2	77,7
Çin	19,0	27,2	38,4	48,6	56,1	64,1
Almanya	31,0	27,9	37,2	63,9	61,7	61,7
ABD	38,5	38,9	28,1	74,6	74,8	74,6

Kaynak: Credit Suisse, 2015.

2. AHİLİĞİN İKTİSADİ İLKELERİ

Sosyal sorumluluk bilincine sahip iyi insan ve yurttaş modeline dayanan Ahilik teşkilatının ilkelerinin, belirli prensiplere bağlı iş ahlakından oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Ahilikte iş ahlakı ve iktisadi düşünce, üreticinin ürünüyle bütünleşmesini hedefleyen, ürüne sanki ruhundan bir şeyler vermesini amaç edinen bir anlayışa dayanmaktadır. Bu bağlamda Ahiliğin düşünce sisteminde iktisadi amaç; daha fazla üretip daha çok kazanmak değil, kaliteli üründen vazgeçmeden gerektiğinde üretim miktarına ve fiyatlara sınırlama getirmek suretiyle, üreticiyi ve tüketiciyi dengeli bir şekilde korumak şeklinde özetlenebilir (Şimşek, 2002: 180-181). Ahiliğin söz konusu hedeflerine ulaşabilmesi için bir dizi temel prensipler geliştirilmiş ve bunlar hiçbir esnekliğe mahal vermeden uygulanmıştır. İlgili prensipleri; kanaatkârlık, iddihardan kaçınma, işbirliği, iç denetim ve standardizasyon sistemi olarak özetlemek mümkündür.

2.1. Kanaatkârlık

Ahiliğin vazgeçilmez ilkelerinden olan kanaatkârlık, çok kuvvetli bir şekilde toplumun iktisadi düşünce yapısını etkilemiştir. Bu günkü dünyaya hâkim olan kapitalist iktisadi düşüncenin temel amacı olan kâr en üst düzeye çıkarmanın menfi etkileri dikkate alındığında, kanaatkârlığın ne denli önemli ve bugünkü insanlık için acil ihtiyaç olduğu açıkça görülecektir. Kâr yükseltmek amacıyla iktisadi faaliyetlerini sürdüren firmaların, gerek çalıştırdıkları personelin, gerekse ticari ortaklarının haklarını gözetmeleri mümkün değildir. Ayrıca tek hedefi kâr ve sermaye birikimi olan bir işletmenin, doğayla ilgili çevresel faktörlerin tükenmesi veya kirlenmesi konularında da gerekli hassasiyeti göstermesi olası değildir. Tam bu noktada Ahiliğin emrettiği kanaatkârlık; hem öteki insanların haklarını dikkate almada, hem çevre konusunda çok daha duyarlı olmada, olmazsa olmaz bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Yardımlaşma

Bugün bütün dünyada, Orta Çağ'da ise Avrupa'da geçerli olan serbest rekabet ve aşırı kâr etme ilkesine karşılık, Ahilik Teşkilatında, esnaf arasında, yardımlaşma ve dayanışma prensibi geçerli olmuştur. "Can ve mal ortaklığı" olarak adlandırılan bu sistemde; esnafın, gelirlerinin zaruri ihtiyaçlarından fazlasını yoksullara, işsizlere ve ihtiyaç sahiplerine dağıtması temel ahlaki değer olarak kabul görmüştür. Böyle bir uygulamanın neticesinde, ilgili toplum için yoksulluk, sosyal çatışma, hırsızlık vb. istenmeyen haller aşgariye düşmektedir.

2.3. Ahilikte İş Ahlakı

İş ahlakı, bir meslekle ilgili olarak herkes tarafından uygulanmasa bile, akli olarak doğruluğuna, faydasına inanılan davranış ilkeleri bütünüdür. Ahlaki ilkeler, genelde yazılı olmamakla birlikte toplum tarafından benimsendiği için herkes tarafından uygulanmaya çalışılır. Aykırı hareket edenler ise kınanma, ayıplanma, yalnızlığa terk edilme, işbirliği yapmama gibi yollarla toplum dışına itilerek cezalandırılır (Şahin, 1986: 110).

Bu gün iktisadi açıdan geri kalmış toplumlara bakıldığında, sahip olunan ahlaki değerlerde ciddi bir erozyon ve buna bağlı olarak sosyal ilişkilerde güvensizlikle birlikte sosyal çözülme görülmektedir. Bu toplumların hak ettikleri noktalara ulaşabilmeleri, kendi içlerinde güveni ve sağlıklı ilişki ortamını kuracak ahlaki ve etik ilkeleri benimsemelerine bağlıdır. Bu ilkeler ise, haliyle kendi değerlerinden müteşekkil olacaktır.

2.4. Ahilik ve Ürün Kalitesi

İlk olarak sanayileşme ile birlikte Batı Avrupa'da ortaya çıktığı iddia edilen bu sisteme, aslında çok daha önce Ahilik Teşkilatı'nın hâkim olduğu Osmanlı toplumunda rastlamamız mümkündür. Fatih Sultan Mehmet'i izleyen II. Bayezid tarafından 1502'de yürürlüğe konan *Kanunname-i İhtisab-ı Bursa*, dünyanın ilk standartlar kanunu olması açısından önemli bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır (Hamitoğulları, 1986: 126). Ayrıca 1502 ile 1507 tarihleri arasında hazırlanan ve 100'den fazla maddeyi içeren İzmir ve Edirne İhtisap (Belediye) kanunnameleri ise dünyanın ilk tüketiciyi koruma kanunu, ilk çevre nizamnamesi ve ilk gıda nizamnamesi olarak kabul edilmektedir. Bu kanunnameler, yiyecek ve içecek üreticilerinden kuyumcu, berber, bakkal ve hekimlere kadar üretimde ve hizmette pek çok meslek sahibi kişilerin uyması gerekli standartları kapsamaktadır. Günümüz modern dünyasında bu standartlar, üretim standartları (ISO9000), sosyal sorumluluk standardı (SA8000) ve çevre yönetim standartları (ISO14000 serisi) vb. standartlarla ifade edilmektedir (Durak ve Yücel, 2010: 165).

Ahilik sisteminde benzer malları veya hizmetleri üreten esnaf ve zanaatkarlar, bugünkü büyük AVM sistemine benzer bir biçimde aynı çatı altında olmasa bile, aynı çarşıda faaliyette bulunmuşlardır. Bu sistem sayesinde üretici ve esnafın fiyat ve mal kalitesi konularında birbirlerini kontrol edebilmeleri, kendi aralarında yardımlaşmaları mümkün olmuştur. Bu sistem tüketicilere ise, mallar arasında karşılaştırma yaparak, en kısa zamanda en iyi malı almasına imkân sağlamıştır. Ayrıca Ahî Evran'ın ve onun halifeleri olan Ahî liderlerinin zaman zaman çarşı pazar gezerek, malları kontrol ettikleri bilinmektedir (Erdem, 2008: 76).

Ahilik Teşkilatında standartların altında mal üreten ve tüketiciyi zarara sokan kişiler ikazlara aldırılmayıp bu fiillere devam ettikleri takdirde, hatalarının ciddiyeti nispetinde çeşitli cezalara çarptırılmaktadırlar. Bu cezalar, kendilerinin ve ürünlerinin teşhirinden başlayarak, dükkânlarının esnaf idarecileri veya ilgili kurumlar tarafından kapatılabilmesine kadar varmakta, daha ileri gittikleri takdirde esnafıktan ihraç edilmeye kadar uzanan müeyyideler uygulanabilmektedir (Demir, 1993: 14).

2.5. Ahilikte Usta-Çırak İlişkisi

Ahilikte gerek kişisel ahlaki eğitim, gerekse mesleki eğitim mutlak surette usta-çırak ilişkisi düzleminde gerçekleşmiştir. Bu sistem sayesinde kaliteli bir eğitim yanı sıra sistemin devamlılığı sağlanmış ve ayrıca oto kontrol mekanizması işletilmiştir. Mesela, eğer bir usta hatasından dolayı çırağını işten attı ise ya o usta affedecek çırak geri dönecek, ya da başkasının kabul edebilmesi için yine eski ustasının izin vermesi zorunlu tutulmuştur. Ayrıca çıraklık yapmayan kişilerin sermayesi var diye iş yeri açmasına ve ortak olmasına hiçbir şekilde izin verilmemiştir.

Bu sistemde çıraklar ustalarına, mesleklerine ve teşkilatın ilkelerine karşı tam bir bağlılık içinde yaşamak zorundaydılar. Hatta çırakların bu eğitimi, sadece bir mesleki eğitim değil, onun toplum içindeki davranışı, mesleğine olduğu kadar ailesi ve ülkesine karşı olan sorumluluklarını içeren çok geniş bir yelpazede gerçekleşiyordu. Çünkü usta-çırak ilişkisi; işçi işveren özelliğinden ziyade, tam bir baba-oğul ilişkisine dayanmaktaydı (Ekinci, 1991: 28).

2.6. İş Bölümü

İş bölümü, Fütüvvetname'de yer alan bir başka prensiptir. Bu ilke, bir taraftan üretimde uzmanlaşmayı sağlarken, diğer taraftan sık sık iş değiştirmenin, sebatsız ve istikrarsız ruh haline sahip insanların başvuracağı bir uygulama olduğu anlayışından dolayı hiç hoş karşılanmamıştır (Ekinci, 1989: 63). Ahiler, işletmelerinde tek mal üretebilmekteydiler.

Bu da uzmanlaşma yanında, hakkaniyet ortamı Oluşturuyordu. Oysa bugün büyük sanayiciler, kendi asli üretimlerinin yanında köylünün ürettiği mallarda el atmak suretiyle büyük bir haksız rekabete neden olmaktadır. Ahilikte buna izin verilmiyordu.

Batı'da ilk defa Adam Smith'in "Milletlerin Zenginliği" (1776) kitabıyla gündeme gelen ve bu günkü çağdaş ekonominin en temel ilkelerinden olan uzmanlaşma fikri, çok daha önceki yıllarda Ahilik Teşkilatı'nın prensipleri arasında yer almış ve yüzyıllar boyunca başarıyla uygulanmıştır. İşbölümü; uzmanlaşmayı sağlayarak verimlilik artışına imkân verirken, ayrıca esnaf ve

zanaatkârlar arasında disiplin ve oto-kontrol sisteminin işlemesine katkı sağlamıştır.

2.7. Ahilikte İç Denetim Sistemi

Ahilik sisteminde gerek üretilen malların kalitesi ve miktarı gerekse kişilerin iş yeri açabilmeleri öncelikle devlet tarafından, devletin ulaşamadığı yer ve zamanlarda ise, esnaf ve zanaatkârların kendileri tarafından denetlenmekteydi. Mesela, Osmanlı'da bir kalfanın yeni bir işyeri açabilmesi için öncelikle bir heyet huzurunda ustalığını ispatlaması zorunluydu, hatta bu kalfa bütün şartları haiz olsa ve ustalık belgesini almış olsa dahi, zanaatını icra edeceği uygun bir işyeri bulamazsa, o zamanın deyimiyile "münhal bir gedik yoksa" işyerini açmasına müsaade edilmezdi.

Aynı zamanda cemiyetin lideri konumunda olan Ahi Babalar, halkın taleplerine göre belirlenen Ahilik kurallarını bir kanun gibi uygulamışlar ve uygulatmışlardır. İlgili konular; yeni iş kurma, hammadde temini ve dağıtımı, fiyat, standart ve üretim denetimi, tüketici şikâyetleri, eğitim ve ticaret adabı, iş ahlâkı, ürün garantisi, çalışma ilkeleri, iş yeri açma ve kapatma, çırak, kalfa, ustalık kaideleri, borçlanma ve yardımlaşma gibi birçok konu ve kaideler bu çerçevede ele alınabilir.

3. AHİLİKTE ÜRETİM

Esasen üretim, tüketim ve paylaşımından oluşan iktisadi hayata, Ahilik düşüncesi üretim ağırlıklı yaklaşmıştır. Çünkü toplumların gücünün ve bu manada varlığının teminatı, gerçekleştirdiği tüketim değil, üretim düzeyidir. Bu nedenle bireysel anlamda azla yetinmeyi kanaatkâr olmayı tavsiye eden Ahilik anlayışı, kaliteli ve ihtiyaç gereği olan üretim konusunda ise, bunun tam tersine mütevazı olmayı hiçbir şekilde kabul etmemektedir. Ahiliğin temeli olan "veren el alan elden üstündür" ilkesinin bir sonucu olarak veren el olabilmek, böylelikle üstün ve güçlü bir hayat sürmek için çalışmak ve üretmek tek yoldur.

Fütüvvetnameler'de ahiler için çalışma azminin zarureti, alın teri, yani helal kazancın önemi ve her ahinin mutlaka bir meslek sahibi olması konuları ısrarla tavsiye edilmiştir (Erdem, 2008: 65-68). Bütün bu emir ve önerilerin sonuç itibarıyla ülkede, üretimi teşvik edeceğinden ve arttıracağından hiçbir şüphe bulunmamaktadır.

İktisadın temel faaliyeti olan üretim, Ahilik düşüncesinde son derece önemli bir yer tutmakla birlikte, neyin ve ne kadar üretileceği konusunda kapitalist sistemden tamamen ayrılmaktadır.

Bu çerçevede Ahilik sisteminde çalışma ve üretim, her fırsatta teşvik edilirken, ne üretildiği, nasıl ve ne kadar üretildiği konuları devamlı denetime tabi tutulmuştur. Ahilik anlayışında üretim, zaruri ve helal ihtiyaçların bir fonksiyonu olarak

değerlendirilmiş, bu nedenle ihtiyaçtan fazla ve helal olmayan ürün ve hizmetlerin üretilmesi ve ticaretinin yapılması şiddetle men edilmiştir.

Bugünkü dünyada, sırf kârı en üst düzeye çıkarmak gayesi ile reklâmlarla oluşturulan suni ihtiyaçlar ile çoğu toplum ve fert için gereksiz, lüks ve hatta sağlıksız olan, mal ve hizmetlerin üretilmesi kabul edilebilir değildir. Böylesi bir anlayışın, ekonomide kaynakların israfı, çevre kirliliği ile toplum ve ferdin geleceğini tehdit eden bir yöntem olduğundan şüphe yoktur. Ayrıca söz konusu anlayışla, ekonomide sürdürülebilir bir kalkınmanın, buna bağlı olarak hayatın sağlıklı bir şekilde devamlılığının sağlanması mümkün değildir.

Firmaların, faaliyetlerini daha çok para kazanabilmek amacıyla geliri yüksek olan toplum kesimi için, mal ve hizmet üretme yönüne kaydırması, yine Ahilik sisteminde kabul edilebilir bir uygulama değildir. Çünkü böyle bir yaklaşımda firmalar, dar gelirli yoksul kesimin temel ihtiyaçlarını karşılamak yerine, daha yüksek kâr için zengin kesimin lüks ve israfa kaçan keyfi arzularını, diğer bir ifadeyle ihtiraslarını tatmin etmeyi tercih etmektedirler.

Dolayısıyla firmaların kârlılığı için doğadaki sınırlı kaynaklar da, yoksulların zaruri ihtiyaçları yerine, zenginlerin keyfi arzuları için heba edilmiş olmaktadır. Bu nedenle toplumda tüketim alanında israf ve lüksün önüne geçilmesi, geniş yoksul kesimin temel ihtiyaçlarının çok daha kolay karşılanmasına imkân verecektir.

Ahilikte, üretimde amaç kâr değil, toplumsal fayda ortaya koymaktır. Ayrıca makul ihtiyaçların ne kadar üretileceği yine belirli sınırlara bağlanmıştır. Bu çerçevede Ahilik anlayışında, ihtiyaçların sınırsız kabul edilerek, tüketimin kamçılanmasına paralel oluşan aşırı talep için üretim yapılması ve bu surette oluşan israf ve kaynakların ise, yersiz kullanılması hiç hoş karşılanmamıştır (Öztürk, 2002: 6).

Bu çerçevede üretim, zaruri ihtiyaçların bir fonksiyonu olarak değerlendirilmiş ve gerektiğinden fazla üretimin yapılmaması benimsenmiştir. Böylelikle üretici ve tüketici dengesi korunmaya çalışılmıştır.

Mal ve hizmet üretiminde amaç; aşırı kâr elde etmek olmayıp, asıl amacın üretilen mal ve hizmetle toplumun ihtiyaçlarını en uygun yollarla karşılayabilmek olduğundan, ürünlerin fiyatı kullanılan hammadde ve emeğe göre belirlenerek, belli bir kâr oranı ile sınırlandırılmıştır.

Ayrıca ilgili ürünlerin aracısız olarak en ucuz şekilde tüketicinin eline ulaşabilmesi için üreticiden tüketiciye doğrudan satış yöntemi tercih edilmiştir. Bunun için her grup malı üreten ve pazarlayan esnaf için ayrı ayrı bedesten olarak

ifade edilen pazarlar oluşturulmuştur. Buralarda, tüketiciler, doğrudan üreticisinden ve birçok benzer ürünü bir arada bularak, hem kalite hem de fiyat yönünden karşılaştırmak suretiyle doğru tercih yapabilme imkânına sahip olmuştur (Demir, 2001: 81, 82).

Bütün bunlar gerçekleştirilirken devletin iktisaden bağımsız olabilmesi için, dış açık ve dış borçla muhatap olmaması amacıyla, toplumda kendi kendine yeterlilik önemli bir ilke olarak kabul görmüştür. Öte yandan Ahi üretim birliklerinde, yerli malı üretimine ve tüketimine öncelik verilmek suretiyle, ülke kaynaklarının tam verimle çalıştırılması, güçlü ve bağımsız bir ülke ekonomisi oluşturulması için teşvik edilmiştir (Demir, 2009).

Görüldüğü üzere Ahilikte çalışma ve üretim şiddetle tavsiye edilirken, bundan kişisel zenginlik değil, devletin ve milletin refahı hedeflenmektedir. Bilhassa devletin mal ve para konusunda, diğer devletlere muhtaç olmaması için Ahililerin özel bir önem verdiği görülmektedir.

4. AHİLİKTE TÜKETİM

Üretime paralel, iktisadi hayatın bir diğer vazgeçilmez faaliyeti kuşkusuz tüketimdir. Ahilik düşüncesi, üretimde olduğu şekliyle tüketim konusunda da belirli ilkeler getirmiş ve iktisadi hayatı bu çerçevede bir bütün olarak tanzim etmiştir.

Günümüz müşteri odaklılık anlayışında tüketiciye daha fazla tüketim yaptırma isteğivardır. Oysa Ahilikte sadece ihtiyacı kadar tüketmek, ihtiyaç fazlasını diğerleriyle paylaşmak vardır (Durak ve Yücel, 2010: 158).

Bugün hala toplumumuzda yer yer dillendirilen, Müslümanın dünyadan elini eteğini çekerek miskin bir hayat sürmesini öngören “bir lokma bir hırka” yaklaşımının, hiçbir surette Ahilik anlayışıyla uyduğuna ifade edebilmek mümkün değildir. Çünkü Ahilik sistemi yukarıda değinildiği üzere, üretim alanında aktif ve üretken bir hayatı öngörürken, ancak tüketim konusunda ise, son derece mütevazı olmayı tavsiye etmektedir.

Dolayısıyla “Bir lokma bir hırka” anlayışının, çalışma ve üretim için değil, ancak tüketim için kabul edilebileceğini ifade etmek mümkündür. Ahilik düşüncesi, tüketimi zorunlu temel ihtiyaçların bir gereği olarak kabul etmiş, her türlü gösteriş ve israfa kaçan tüketimi ise, hiçbir şekilde hoş karşılamamıştır. Bu çerçevede Ahi anlayışı, özellikle tüketimde ihtiyaç ve ihtirası birbirinden ayırmıştır.

İhtiyaç, bireyin ve toplumun varlığını sağlıklı ve güvenli bir şekilde sürdürebilmesi için karşılanmak zorunda olan; yeme, içme, barınma, eğitim sağlık ve güvenlik gibi, o çağa özgü diğer temel gereksinimlerden oluşmaktadır. Oysa

ihritas ise, bilhassa bireyin içinde bulunduğu toplumdaki kişisel gücü ve itibarı için, elde etmek istediği her türlü; zenginlik, birikim ve ihtişam ile gösteriş temelli istek ve arzularından oluşmaktadır.

Bu noktada Ahilik, bireyin ihtiyaçlarını karşılama konusunda ona hiçbir sınırlama getirmezken, toplumsal barış, dengeli bir kalkınma ve her türlü israftan kaçınma adına kanaatkârlık aracılığıyla ihtirası kontrol etmeyi hedeflemiştir.

5. KAPİTALİST SİSTEME KARŞI, AHI İKTİSADİ DÜŞÜNCESİ

Bugün ülkemizde eğitimi verilen kapitalist iktisat teorisine göre yaygın ve geniş kabul gören iktisat tanımı şudur: “İktisat, doğadaki kıt kaynaklarla insanların sınırsız ihtiyaçlarını en üst düzeyde karşılamayı amaç edinen bir sosyal bilimdir.” Burada insanların ihtiyaçlarının sınırsız kabul edilmesine karşılık, bunları karşılayacak olan doğal kaynaklarınsa, kıt olarak öngörülmesi, dünyada iktisat adına bir çatışmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Önlenemez olan bu çatışmanın ilk adımı, kapitalist sistemin birincil hedefi olan kâr ençoklaması için fiyatların sürekli artması şeklinde olmaktadır.

Oysa insanın sınırsız olan ihtiyaçları değil, *ihritaslarıdır*. Bunun da Ahiliğin temel ilkelerinden olan *kanaatkârlık* ile kontrol edilmesi gerekmektedir. Diğer yandan doğadaki kaynakların da kıtlığından değil, ancak sınırlılığında söz etmek mümkündür. Bu bağlamda bu gün dünyada yaşanan açlık ve yoksulluğun nedeni mutlak kıtlık ya da yokluk değil, yukarıda söz edildiği üzere paylaşımındaki adaletsizlikten kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Söz konusu sorunun hallinde de, yine Ahi kültüründe önemli bir yeri olan *orta sandığı* ile uygulama bulan, yardımlaşma ilkesi modeli çözüm sağlayabilecektir.

Ahiliğin öngördüğü iktisadi düşüncenin, esasen İslam inancından kaynaklanan iktisadi ilkelerden oluştuğunu kabul etmek durumundayız. İslam inancındaki; *yardımlaşma, kul hakkı yememe, aşırı servet biriktirmeme, insanlara faydalı olma ve çalışma/üretme ile ilgili emirleri*, Ahilik düşüncesindeki İktisadi düzenlemelerin temelini teşkil etmiştir.

5.1. Amaç: “Kâr Maksimizasyonu” Olunca

Bugün dünyada ve maalesef ülkemizde de, birey ve işletme faaliyetinin, tek hedefi kârlılık ve para kazanma üzerine kurulmaktadır. Ancak yapılan işin topluma nasıl bir fayda sağladığı, hatta zarara sebep olup olmadığı yeterince, hatta bazen hiç konu edilmemektedir. Hedef kârlılık olunca; pek çok gayri ahlaki ve yasa dışı faaliyet, çok sayıda insan için daha cazip hale gelebilmektedir.

Özellikle son yıllarda toplumlarda artan; hırsızlık, aldatma, kapkaççılık, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma, yolsuzluk, rant kollama, uyuşturucu, kadın ve çocuk ticareti, vb. birçok ekonomik temelli adi suçların artmış olmasının, “zengin ol da nasıl olursan ol” şeklindeki değer yargısından ve buna uygun verilen eğitimden bağımsız açıklayabilmek mümkün değildir.

5.2. Hedef: “Faydanın Doruklaşması” Olursa

İnsanların yaptığı işten öncelikli beklentisi, para kazanmaktan evvel, diğer insanların herhangi bir meşru ihtiyacını karşılayarak *fayda üretmek olması beklenir*. Bu düşünceyle gerçekleştirilen iktisadi faaliyetle kişi, diğer insanların zaruri ihtiyacını giderecek bir mal ya da hizmet ürettiği ölçüde mutluluğu yaşarken, kendisi için ihtiyaç olan geliri meşru yoldan helal bir şekilde kazanmanın huzurunu elde edecektir. Bundan dolayı zenginliği esas alan toplumsal değer yargılarının, insanlara faydalı olma ve üretme yönüne çevrilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede Kapitalist sistemdeki *İktisadın ahlakı yoktur* düşüncesine karşılık, Ahilik kültüründe ekonomik faaliyetlerin mutlak surette ahlaki değerlere bağlı olması şart koşulmuş, yasadışı ve gayri ahlaki yollarla, insanlara zararı olabilecek ürün ve hizmetlerin üretilmesi ve ticaretinin yapılması yasaklanmıştır.

Bu noktada, ülkemizde ve dünyada iktisadi faaliyetlerde para kazanma amacı için araç haline gelen, *bir iş olsun da nasıl olursa olsun* anlayışı tersine çevrilerek, amacın insanlığa faydalı bir iş üretmek, devamında ise buna bağlı bir rızık kazanmak şeklinde **daha sağlıklı bir toplum yapısının doğmasını sağlayacaktır**.

5.3. “Sermaye” Merkezli Ekonomiden “İnsan” Merkezli Ekonomiye Geçiş

Üretimin amacı, kârı doruklaştırarak sermayenin tekelleşmesini temin etmekten öte, daha çok insanın bu süreçte istihdam edilmesi ve devamında ortaya çıkan mal ve hizmetten yararlanabilmesi olmak zorundadır. Örneğin; aynı sermaye ve imkânlarla kurulacak projeden biri; %5 kârlı ve 100 kişiye istihdam sağlarken, diğeri ise %20 kârlı ve 25 kişiye istihdam sağlıyor olsun. Bunlardan ilkinin insan odaklı bir yatırım iken, diğerrinin kâr odaklı bir yatırım olduğunu varsayalım.

Kapitalist sistem, sermaye birikimi için bu projelerden ikincisini tercih ederken, insan odaklı bir anlayış, ilkinin uygulamaya koyacaktır. Bu noktada Ahilik sistemindeki iktisadi birimlerin, hep hane işletmelerinden oluşması ve bunların amacının ise sermaye birikimi yerine geçim sağlamakla sınırlı olması, kanımızca bugün için kayda değer bir iktisadi tavır olsa gerek. Bu yaklaşımın günümüzde aile şirketlerinin

geliştirilmesi için uyarıcı olarak ele alınması, yerinde bir tavır olacağı düşünülebilir.

5.4. Sermaye Birikimi, İddihara Karşı Paylaşım

K. Galbraith'in belirttiği üzere, bugünkü Kapitalist piyasa ekonomisi esasta üretim sorununu çözmüş olmasına rağmen, bölüşüm sorununu çözebilmiş değildir (Ölmezoğulları, 2003: 86). Dolayısıyla bu sisteme yöneltilen bütün eleştiriler de, bu noktada yoğunlaşmaktadır. Böyle bir adaletsizliğe neden olmamak için Ahiliğin ilkelerini içinde toplayan Fütüvvetname'de yastık altı olarak bilinen, ihtiyaç dışı fazla sermayenin saklanması, yani iddihar edilmesi tavsiye edilmemiştir. Hatırlatmak gerekirse, temeli İslam inancındaki zekât uygulamasına dayanan bu düşünceye göre, ihtiyaç dışı 81 gr altın değerinde mala sahip olanın bunun 1/40'ı oranında zekât vermesi emredilmiştir. Bunun amacı, sermayenin belli ellerde toplanmasına fırsat vermeyerek gelir dağılımını adil kılmaktır (Karagül, 2012: 5).

5.5. Rekabet mi, Dayanışma mı?

Bugün uygulamada olan Liberal Kapitalist sistemin en temel ilkesi olan *tam rekabet anlayışı*, İktisada Giriş kitaplarında da görüldüğü üzere, atomize, homojenlik, mobilite ve açıklık koşullarının hiç birisi gerçek dünyada olmadığından uygulaması ve kabul edilmesi görece mümkün olmayan bir yöntemdir. Dolayısıyla ön şartları gerçekleşmeyen tam rekabet ilkesinin, milli ve milletlerarası piyasalarda hâkim kılınması, güçlünün karşısında zayıfın ezilmesine ve yok olmasına neden olacağından kuşku yoktur.

Oysa Ahilik düşüncesinde hedef, rekabet adına güçlünün güçsüzü ezmesi piyasadan dışlaması değil, bilakis güçlüye karşı güçsüzün korunması idi. Bu manada liberal sistemin öngördüğü rekabet yerine, Ahi anlayışı, "yaşat ki yaşayasın anlayışıyla" dayanışmayı, yardımlaşmayı ve işbirliğini toplumda tesis etmeyi amaç edinmiştir. Bunu da *orta sandığı* olarak ifade edilen yardımlaşma sistemiyle hayata geçirmiştir.

Bu gün milli ve milletlerarası bankaların devlet ve milletin nezdindeki yeri ve rolü dikkate alındığında, kamu ve bireyler üzerinde oluşturduğu finansal tehdit ve mali yük karşısında, *orta sandığı* uygulamasının ne denli gerekli ve yerinde olduğu çok daha iyi anlaşılabilir olacaktır.

Günümüz dünyasında temel iktisadi sorunların başında yoksulluğun geldiği konusunda hiçbir şüphe bulunmamaktadır. Ayrıca az gelişmiş ülkelerin en fazla sıkıntıya düştükleri ekonomik meselenin sermaye yetersizliği ve dış borç sorunu olduğu da bilinen bir gerçekliktir. Haliyle gerek yoksulluğun giderilmesi, gerekse bütün bu sorunların çözümü için, sermayenin tabana yayılması temel şarttır. Bunun da gerçekleştirilmesinde, iddiharı, fazla sermayenin

biriktirilmesini yasaklayan bir sistemin önemi inkâr edilemez. (Erdem, 2008: 63). Temel ihtiyaçlar dururken, bazı ellerde servet biriktirmek savunulamaz.

6. AHİLİK TEŞKİLATININ YIKILIŞI

Selçuklu Devleti'nin son yıllarından, Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar etkinliğini başarılı bir şekilde sürdüren Ahilik Teşkilatı, bütün sosyal içerikli olaylarda olduğu üzere, birçok farklı etkene bağlı olarak 17. ve 19. yy'da etkinliğini yavaş yavaş kaybederek toplum hayatından çıkmıştır.

İktisadi ve içtimai hayatta son derece müspet saikları vukuu bulan Ahilik Müessesesinin yıkılışında aşağıdaki unsurların etkili olduğunu ifade etmek yanlış olmasa gerek (Erdem, 2008: 89-93).

- Devlet müessesesinin zayıflamasına bağlı olarak, içerideki bütün kurum ve kuruluşların etkinliğini kaybetmeye başlaması,
- Köyden şehre göçün artmasıyla, Ahilik eğitimi almamış kişilerin şehirde işyeri açmaları,
- Aynı dönemde Avrupa'da yaşanan sanayileşme sürecine Ahilik Teşkilatının ayak uyduramaması,
- Kanuni Sultan Süleyman ile başlayan Kapitülasyonlarla, yerli üreticilerin ve onların ürettiği malların yerini yabancı üreticilerin ve malların almasına yol açması,
- Toplumda yaşanan ahlaki erime, esnafın Fütüvvet name ilkelerinden uzaklaşmasına yol açarken bu da vatandaşın esnafa olan güveninin kaybolmasına neden olmuştur.

Ayrıca, 1. Abdülmecit'in 1856 da yayınladığı "Islahat Fermanı" ile Devlet bütün uyruklarına, her türlü sanat zanaat, ticaret ve mesleği özgürce yapabilmesine imkân sağlamıştır. Buna bağlı olarak, 1727 yılından beri uygulanan ve sahiplerine ilgili alanda üretim ve ticaret yapma yetkisi ve ayrıcalığı tanıyan "Gedik Beratı" uygulaması da 1860 yılında son bulmuştur. Bütün bu gelişmelerle fiilen Ahilik Teşkilatı işlerliğini kaybederken, nihayet 1912 yılında çıkartılan bir kanun ile Ahilik müessesesi tamamen ilga edilmiştir.

Tablo 2: Kapitalist ve Ahi Anlayışlarının Karşılaştırılması

Birikimci Kapitalizm	Paylaşımçı Ahilik Sistemi
Bireysellik	Toplumsallık
Karlılık	Fayda
Kişisel Çıkar ve Birikim	Dayanışma ve Paylaşım
Rekabetle Güçlünün Kazanması	İşbirliği ile Zayıfa Destek
Lüks Tüketim	İhtiyaç İçin Tüketim
Karlılık İçin Üretim	Fayda Merkezli Üretim
Zengin Birey	Ahlaklı ve Sorumlu İnsan
Çok Uluslu Şirketler	Ulusal Üretim Tesisleri
Küresel Devlet	Milli Devlet
Dünya Vatandaşlığı	Milli Devlet Aidiyeti
Sermaye Birikimi	İnsanı Yaşatma

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Görüldüğü üzere Ahilik Teşkilatı, kendi zamanında üstlendiği vazifeler çerçevesinde bugün sanayi ve ticaret odaları, esnaf ve sanatkarlar birliği, işçi ve işveren sendikaları, Türk Standartları Enstitüsü vb. birçok iktisadi kurumla birlikte, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri gibi daha birçok kurumun alanına giren faaliyetleri tek başına başarıyla icra etmiştir.

Çalışmayı, emek ve sermaye barışını, çevreyi temiz tutmayı, kaliteli mal üretmeyi, gençleri eğitmeyi, üretici-tüketici, devlet-millet ve toplumun tüm fertlerinin barışık olduğu bu sistem, Anadolu'da sosyo-ekonomik düzenin kurulmasında çok önemli roller üstlenmiştir (Öztürk, 2011: 4).

Bugün onlarca kurumun yürütmekte yetersiz kaldığı işleri, tek bir kurumun rahatlıkla ifa edebilmesinin altında çatışmacı değil, uzlaşmacı ve güvene dayalı bir anlayışın yattığını belirtmek durumundayız. Bugün çalışanı koruma adına, bir tarafta işveren diğer yanda işçi sendikasının çatışmacı bir anlayışla yaptığı pazarlıktan, çalışanın ne elde ettiğini iyi sorgulamak gerekmektedir.

Üstünde durulması gereken önemli bir konu da, Ahilik kurumunun Osmanlı sivil toplumunun gelişmesine yaptığı katkıdır. Osmanlı toplumunda, Batı'daki örneklerinden çok daha başarılı bir lonca ve hatta belli ölçülerde sivil toplum örgütlenmesi gerçekleştirilmiştir. Ahiler, ülkede sivil iradenin de sesi olabilmişlerdir. Fakat, Osmanlı yönetimi 1838 Balta Limanı Antlaşması ve Kapitilasyonlarla kendi tüccarında olmayan bir çok hakkı Batılı tüccarlara vererek, adeta kendi vatandaşını cezalandırmış ve böylelikle Ahilik kurumu ve esnaf birlikleri Batılı tüccarlar karşısında rekabet edemez hale gelmişlerdir. Bu durum hem kendilerinin hem de buna bağlı Osmanlı ekonomisinin büyük darbe almasına neden olmuştur (Karagöz, 2011: 622-623).

Bugün ülkemizde Ahilik konusunda yapılan anma programlarının yaygınlaşmasının geleceğimiz

adına umut verici gelişme olduğu bir gerçektir. Ancak bu programlardan müşahhas sonuçlar alabilmek için öncelikle, ülkemizde hâkim olan ve bizim değer yargılarımızla uyumayan, toplumsallığı değil bireyciliği, faydayı değil kârı, paylaşmayı değil biriktirmeyi, üretmeyi değil lüks tüketimi, zayıfa destek olmak yerine rekabetle onu ortadan kaldırmayı ilke edinen mevcut kapitalist hayat anlayışıyla olan ilişkimizi yeni baştan gözden geçirmek ve kendi etik varlığımızı öne sürmek zorundayız.

Bu bağlamda, özellikle toplumun kendi kültür kodlarından farklılaşan, değer yargılarının yeniden özgün haline döndürülmesi gerekmektedir. Çünkü toplumların davranış kalıpları sahip olduğu değer yargılarından beslenmektedir.

Dolayısıyla toplumda en azından; üreten tüketen kadar, susan konuşan kadar, bilen cahil kadar, mütevazı küstah kadar, vefakâr sadakatsiz kadar, ilim sahibi mal sahibi kadar değer görmedikçe yapılabilecek fazla bir şey olmadığı kanaatindeyiz.

Netice itibarıyla, toplum yerine bireyin zenginliğini hedefleyen kapitalist sistemle olan ilişkimizi ve dayattığı devlet anlayışını, yeniden gözden geçirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Credit Suisse. 2015. <https://www.credit-suisse.com/global/en.html> (Erişim Tarihi: 25.12.2015)
- Ceylan, K. 2012. Ahilik: Türk İslam Medeniyetinde Dünyevi ve Uhrevi Sistem, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Kültür Yayınları, No: 1.
- Demir, G. 1993. Geçmişten Günümüze Ahilik ve Tüketici Koruma İlişkisi, Standart Dergisi, Şubat.
- Demir, G. 2001. Ahilik ve Yükselen Değerler, Görüş Dergisi, TÜSİAD Yay., İstanbul.
- Demir, G. İktisadi Hayat ve Ahilik, http://www.Ahilik.net/index.php?view=article&id=65%3Ahilik-makale-5&option=com_content&Itemid=41 (Erişim Tarihi: 13.10.2009)
- Durak İ. ve Yücel A. 2010. Ahiliğin Sosyo-Ekonomik Etkileri ve Günümüze Yansımaları, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2).
- Ekinci, Y. 1989. Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yayınları No: 62, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi No.132.
- Ekinci, Y. 1991. Ahilik ve Esnaf Ahlakı, Standart Dergisi, Sayı: 350.
- Erdem, E. 2008. AHİLİK: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Hamitoğulları, B. 1986. Ahiliğin Çağdaş Türkiye Bakımından Önemi ve Değerlendirilmesi, Türk Kültürü ve Ahilik, (XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri), Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları No.1, İstanbul.
- Karagöz, B. 2008. Osmanlı Monokrasisi'nin "Sultanizm"den Korunmasında Ahilik Kurumunun Rolü, Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu 15-17 Ekim 2008 Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi, Kırşehir, s. 609-631.
- Karagül, M. 2012. Ahilik ve Sosyal Sermaye Bağlamında İş Ahlakı ve Üretim İlişkisi, *Akademik Bakış Dergisi*; 32, Eylül – Ekim.
- Oxfam, 2016. https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp210-economy-one-percent-tax-havens-180116-en_0.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2017)
- Ölmezoğulları, N. 2003. Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm, Ezgi Kitapevi.
- Öztürk, N. Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Ekonomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı Açısından Değerlendirilmesi, http://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/7/43-56.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2017)
- Şimşek, M. 2002. TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması: AHİLİK, Hayat Yayınları, İstanbul.